

Dr. Kocsis Imre:
A NEK jelmondatának biblikus teológiája

„Tenálad van az élet forrása” (Zsolt 36,10)

A Biblia alapmeggyőződése, hogy minden élet forrása Isten, hiszen mindaz, amire az embereknek akár a természetes, akár a természetfeletti élethez szükségük van, Tőle származik. A földi élethez nélkülözhetetlen táplálékok, az étel és az ital is, végeredményben az ő ajándékai. Már az ember teremtéséről szóló szemléletes elbeszélésben (Ter 2,4b-25) nagy hangsúlyt kap az a tény, hogy Isten nemcsak megteremti az embert, hanem egyúttal abba az Éden-kertbe helyezi, amely tele van mindenféle gyümölcsfákkal, s amelyet négy folyó öntöz. Az ember tehát nemcsak az életét köszönheti Istennek, hanem az élet fenntartásához szükséges javakat is.

Isten gondviselő szeretete a pusztai vándorlásról szóló elbeszélésekben is a figyelem középpontjában áll. A sivatagban vándorló izraelitáknak maga az Úr biztosítja, Mózes közvetítésével, a szükséges táplálékot: a manna és a fürjek által az ételt (Kiv 16,1-15), a sziklából fakasztott víz által az italt (Kiv 17,1-7; Szám 20,1-13). A későbbi bibliai hagyomány már úgy beszél ezekről a valóságokról, mint közvetlenül Istentől kapott adományokról. Ezt a szemléletet főleg a Zsoltárok tanúsítják: *„Megrepszette a sziklát a pusztában, s a kicsorduló forrásból bőven adott inni. Patakokat csalt elő a sziklából, és vizüket bőven árasztotta... Mannát hullatott az égből eledelül, égi kenyeret adott nekik. Az erősek kenyerét ette az ember, ételt küldött nekik bőségesen”* (Zsolt 78,15-16. 24-25). *„Áhítozásukra fürjeket küldött, és égi kenyérrel lakatta jól őket. Sziklát nyitott meg és víz tört elő, patakban folyt a pusztán végig”* (Zsolt 105,40-41).

A sziklából fakasztott víz hagyományát illetően egyre nyomatékosabbá válik, hogy bár a víz közvetlenül a sziklából jön, annak végső forrása maga az Isten. S így a víz nemcsak egyszerű italként jelenik meg, hanem az Istentől jövő üdvjavak szimbólumaként is. Sőt jó néhány ószövetségi szövegben már kizárólag ez az átvitt értelem dominál: *„Tenálad van az élet forrása, a te fényedben látjuk a világosságot”* – hirdeti a zsoltáros (Zsolt 36,10). Jeremiás próféta pedig így korholja a hűtlen Izraelt: *„Mert kétszeres gonoszságot követett el népem: elhagytak, engem, az élő vizek forrását, azért, hogy ciszternákat ássanak maguknak, ciszternákat, amelyek megrepedeznek, így nem tarthatják meg a vizet”* (Jer 2,13). Külön figyelemre méltó az az ígélet, amely Izajás könyvének egyik himnikus szövegében olvasható: *„Nézzétek: Isten az üdvösségem! Bizalom tölt el, s nincs bennem félelem, mert az Úr az erősségem, a dicsőítő énekem, és az üdvösségem. Örömmel meríttek*

majd vizet az üdvösség forrásaiból” (Iz 12,2-3).¹ Az idézett szövegek egyértelműen Istent tekintik forrásnak, amelyből mindazok az adományok erednek, amelyekre az embereknek az üdvösség távlatában szükségük van.

A víz mint a lelki javak szimbóluma az Újszövetségben is megjelenik, főképp Szent János evangéliumában. Mindenekelőtt arra a felhívásra utalhatunk, amelyet Jézus a jeruzsálemi templomban, a sátoros ünnep utolsó napján intéz hallgatóságához: *„Aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék, aki hisz bennem: belsejéből, az Írás szava szerint, élő víz folyói fakadnak*” (Jn 7,37-38). Fontos tudatosítanunk, hogy a hét napig tartó sátoros ünnep a pusztai vándorlásra emlékeztek az izraeliták, s az ünneplés során különös hangsúlyt kapott a víz, mint Istentől, minden élet forrásától kapott adomány. Az ünnep folyamán ugyanis hét napon keresztül reggelente, papok és leviták vezetésével, az ünneplő tömeg a Síloe tavához ment, ahonnan arany edényekbe vizet merítettek, miközben a már idézett bibliai mondatot recitálták: *„Örömmel meríttek majd vizet az üdvösség forrásaiból*” (Iz 12,3). A templomba visszatérve a vizet az áldozati oltárra, pontosabban az oltáron levő ezüstitőlcsérbe öntötték. Ezen szertartás fényében Jézus önmagát mondja az üdvösség forrásának, amelyre az idézett prófétai mondás vonatkozik.²

Persze nem feledhetjük, hogy az evangélista a Szentlélekre értelmezi mondást, akit Jézus majd a megdicsőülésekor fog adni a benne hívőknek (Jn 7,39). János-evangéliumában Jézus megdicsőülése mind a szenvedését és halálát, mind a feltámadását magában foglalja. Bár a Szentlelket Krisztus a feltámadás után adja tanítványainak (Jn 20,22), de már a halálát is Lélek-közvetítésként lehet felfogni (*„átadta a Lelek*”: Jn 19,30).³ S ehhez a halálhoz egyéb adományok is kapcsolódnak. Amikor egy katona átdöfi a halott Jézus oldalát, abból vér és víz jön elő (Jn 19,34). Ennek a mozzanatnak az egyházi hagyomány – a szó szerinti jelentésen túl – átvitt értelmet is tulajdonított, és a szentségekre vonatkoztatta: a víz a keresztségre utal, a vér pedig az Eucharisziára. Jól tükrözi ezt a szemléletet Jézus Szentséges Szíve ünnepi miséjének prefációja: *„Ő csodálatos szeretetből életét áldozta, s a keresztfán magasba emelve odaadta önmagát értünk; majd vér és víz ömlött sebhelyéből, mely átszúrta oldalán nyílt, hogy onnét jöjjenek létre a szentségek, melyekkel Egyházát élteni, és mindenki vonzódjék az Üdvözítő feltárt Szívéhez, mindig örömmel merítve az élet vizéből, melyet az üdvösség forrása bőséggel áraszt.*”⁴

A Jézus oldalából kifolyó vérnek eucharisztikus értelmezését alátámasztja a János-evangélium 6. fejezetében található eucharisztikus beszéd, amelyben Jézus a testéről mint ételről és a testtől elkülönített vérről mint italról beszél (Jn 6,53-58). Emellett Szent János első levelére

¹ Említésre méltó az Izajás-könyv későbbi részében olvasható felszólítás is: *„Ti szomjazók, gyertek a vizekre mind, és bár nincsen pénzetek, siessetek ide!”* (Iz 55,1).

² Origenésztől kezdve igen meghatározóvá vált az az értelmezés, amely az élővizet a hívek belsejéből származtatja. A mai biblikusok többsége – éppen az ószövetségi háttér, valamint a sátoros ünnep sajátos jellege miatt – úgy látja, hogy az élő víz folyói Krisztusból jönnek elő. Vö. R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium II*, Freiburg 1980, 214; J. RATZINGER/BENEDIKT XVI, *Jesus von Nazareth I*, Città del Vaticano 2007, 289.

³ Vö. I. DE LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, Genova 1986, 285.

⁴ Római Misekönyv. Az egyházatyák közül főképp Szent Ágoston magyarázata a figyelemre méltó: *„ut illic quodammodo vitae ostium panderetur, unde Sacramenta Ecclesiae manaverunt, sine quibus ad vitam quae vera vita est, non intratur. Tractatus in Iohannis Euangelium. CXX,2; PL 35.*

is utalhatunk, ahol a vér és a víz ismét együtt szerepel, sőt a Szentlélek jelentősége is láthatóvá válik: *„Tehát hárman tanúskodnak: a Lélek, a víz és a vér, és ez a három egy”* (1Jn 5,7-8). A víznek és vérnek a Szentlélek ad tanúsító erőt, vagyis a keresztség és az Eucharisztia a Szentlélek által lehet az üdvösség forrása.

Ez a gondolat Szent Pálnak a Korintusiakhoz írt első levelében is megjelenik, mégpedig egy olyan szakaszban, amelyben az apostol a pusztai vándorlásra utal vissza, és az atyáknak juttatott különleges adományokat hangsúlyozza: *„Mindnyájan ugyanazt a lelki ételt ették, ugyanazt a lelki italt itták. Ittak ugyanis a lelki sziklából, amely kísérte őket, s a szikla Krisztus volt”* (1Kor 10,3-4). Nem kétséges, hogy a „lelki étel” a mannára, a „lelki ital” pedig a sziklából fakasztott vízre vonatkozik. Fontos figyelembe venni, hogy a „lelki” (*pneumatikosz*) jelzőt Pál olyan valóságokra (személyek vagy dolgok) alkalmazza, amelyek a Szentlélek hordozói, vagyis amelyekben a Szentlélek van jelen (vö. 1Kor 2,13-15; 15,44). Ebből kifolyólag a „lelki étel” és a „lelki ital” megnevezések is a Szentlélekre utalnak. Nyilvánvaló, hogy Pál keresztény szemszögből, az Eucharisziából kiindulva tekinti az ószövetségi adományokat „lelki” valóságoknak. Mivel az Eucharisztia Szentlélektől áthatott táplálék, ezért az előképek is a Lélek működésének hatását hordozzák magukon.

A lelki itallal kapcsolatban Pál igen sajátos és eredeti megjegyzést tesz, amikor a vizet adó sziklát Krisztussal azonosítja, nyilván a praeeexistens Krisztussal.⁵ Az a Krisztus, aki az Eucharisziában jelen van és táplálja a benne hívőket, már az Ószövetség idején hatékonyan jelen volt Izrael történetében. Ez a hatékonyság még erőteljesebben megtapasztalható az Egyházban, hiszen az Eucharisziában Krisztus mint sziklaforrás egyben táplálék is. Krisztus az Eucharisziában úgy forrás, hogy beépül a hívőbe, vagyis nemcsak külső valóság, amelyből előjön az éltető erő, hanem ő maga a hívőket belülről éltető és fenntartó erő. Így főképp az Eucharisziában valósul meg az az ígéret, amelyet János evangéliuma szerint Jézus a szamariai asszonynak mondott: *„Aki abból a vízből iszik, amelyet én adok, az nem szomjazik meg soha többé, mert a víz, amelyet én adok, örök életre szökellő vízforrás lesz benne”* (Jn 4,14).

„Minden forrásom belőled fakad” (Zsolt 87,7)

Az Eucharisztia nemcsak az egyes keresztények számára forrás, hanem a keresztények közössége, az Egyház számára is. Sőt ahhoz, hogy az Eucharisziában jelenlevő Krisztus állandó forrásunk legyen, nélkülözhetetlen az Egyház közvetítése. Ennek a megállapításnak a bibliai megalapozásánál érdemes visszatérnünk az Ószövetséghez, és pedig ahhoz a szöveghez, amelyből az Eucharisztikus Kongresszus jelmondata származik. A 87. zsoltárról van szó,⁶ amelynek szövegét érdemes teljes egészében közölni:

Szent hegyeken vetette meg alapjait,
jobban szereti Sion kapuit az Úr,
mint Jákob többi hajlékát.

⁵ Az apostol itt arra a rabbinista nézetre támaszkodik, mely szerint a pusztai vándorlás során a vizet adó szikla folytonosan együtt menetelt az izraelitákkal. Vö. TSukka 3,11.

⁶ A zsoltárra a Héber Biblia számozása szerint utalunk. A Septuagintában és a Vulgátában a 86. zsoltárként szerepel az imádság.

Dicsőséges dolgokat mond rólad,
Isten városa!

Ráhábot és Babilont azok között említem,
akik ismernek engem;
íme, Filisztea, Tírusz és Etiópia népe:
mind ott született.

Sionról mondják majd: »Ez is, az is ott született,
és maga a Fölséges erősíti meg.«

Bejegyzi majd az Úr, a népek könyvébe:
»Ezek itt születtek.«

Körtáncban fogják majd énekelni:

»Minden forrásom tebenned fakad.«⁷

A zsoltár az ún. „Sion énekek” csoportjába tartozik, amelyben Jeruzsálem kiválasztottsága és kiváltságos pozíciója áll a figyelem középpontjában.⁸ Ez a szempont a 87. zsoltárban is jelen van, hiszen a szöveg elején a zsoltáros éppen azt hangsúlyozza, hogy az Úr Jákob minden hajlékánál, vagyis minden más izraelita településnél jobban szereti „Sion kapuit”. A kapu – a pars pro toto értelemben – azt a területet jelöli, amelyhez a bejutást biztosítja. „Sion kapui” ennél fogva Sion városát jelenti, a szent várost, amelynek kiválasztottságát ékesen bizonyítja a templom mint az Úr lakóhelye, valamint a dávidi dinasztia mint az Úr uralmának képviselője.⁹

A zsoltár folytatásában maga az Úr beszél, s azt tudatosítja, hogy a pogány nemzeteket jeruzsálemi „polgárjoggal” ruházza fel, amikor az Őt ismerők „listájába” feljegyzi őket. Nemcsak az hangsúlyos, hogy a választott népen kívül esők is Jeruzsálem polgárai lesznek, hanem az is, hogy erre az Isten-ismeretük, azaz a hitük és az Úr iránti elkötelezettségük teszi őket alkalmassá („... azok között említem, akik ismernek engem”).

A zsoltárban megfogalmazott ígéret két szempontból is rendkívül figyelemre méltó. Egyfelől a nemzetek felsorolása Egyiptommal (=Ráhábbal) és Babilonnal kezdődik. Jól tudjuk, hogy ezek a népek Izrael főellenségeinek számítottak, most viszont, mint Izrael Istenét hittel elfogadók, a szent város teljes jogú polgáraiként jelennek meg. Másfelől a felsorolásban a négy égtáj tárul elénk: nyugat (Egyiptom) – kelet (Babilon) – észak (Filisztea, Tírusz) – dél (Etiópia). Így az öt tagból álló nemzet-lista voltaképp az egész világot megjeleníti. Jeruzsálem tehát úgy jelenik meg, mint az a hely, amelyben az „Isten ismerete” által egységre és békére találnak a különböző, korábban sokszor ellenséges viszonyban álló népek.

A zsoltár végén ezek az egységre jutott nemzetek szólalnak meg, és liturgikus ünneplés keretében hirdetik: „Minden forrásom tebenned fakad.” Az a gondolat, hogy a végidőben Jeruzsálem, illetve a jeruzsálemi templom élővíz forrása lesz, a prófétai iratokban is megjelenik. „Azon a napon forrás fakad Dávid háza és Jeruzsálem lakói számára, hogy

⁷ A zsoltár magyar szövegét ez esetben a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat által kiadott ún. Káldi-Neovulgata fordításból vettük. Egyéb helyeken a Szent István Társulat által kiadott Bibliából idézünk.

⁸ A Sion énekek csoportjába az alábbi zsoltárok tartoznak: Zsolt 46; 48; 76; 84; 87; 122.

⁹ G. RAVASI, *I Salmi II*, Bologna 1986, 800.

megtisztuljanak a bűntől és a tisztátalanságtól” – olvassuk Zakariás könyvében (13,1), amelynek egy későbbi ígérete szerint a Jeruzsálemből kiinduló folyó Izrael egyéb területeit is öntözi (Zak 14,8). Ezekiel könyvében egy hosszabb látomás található arról, hogy a templom keleti oldalán víz fakad, majd hatalmas folyóvá növekszik (Ez 37,1-12). Ezek a prófétai szövegek, a 87. zsoltárhoz hasonlóan, a paradicsomi állapot visszatérését hirdetik, amelyre bőség, termékenység és béke jellemző. „Sionból egy új, termékeny és zöldellő, örömteli és áldott teremtés bontakozik ki.”¹⁰

A keresztény hagyomány a 87. zsoltárt az Egyházra vonatkoztatva értelmezte. Ehhez az az újszövetségi meggyőződés adta az alapot, miszerint az igazi Sion, illetve a „mennyei Jeruzsálem” az Egyházzal azonos (vö. Gal 4,26; Zsid 12,22-24). Szent Ágoston a 87. (86.) zsoltár magyarázata során ezt írja: *„Sion ugyanis földi város volt, csak mintegy árnyékképe annak a Sionnak, amelyről itt szó van, annak a mennyei Jeruzsálemnek, amelyről az Apostol ezt mondja: »Amely mindannyiunk anyja« (Gal 4,26)”*¹¹ Az Egyház az a közösség, amelyben a „minden törzsből, nyelvből, népből és nemzetből” megváltottak (Jel 5,9), s az Istent „Lélekben és igazságban” imádók (Jn 4,24) egységre találnak. S ez az Egyház mint Krisztus teste és jegyese hordozza és közvetíti mindazokat az eszközöket, amelyek üdvösségünkhöz szükségesek. Közülük kiemelkedik az Eucharisztia, mint olyan forrás, amely a híveknek mind a Krisztussal, mind az egymással való közösségét fenntartja és erősíti. Szépen ír erről Szent Pál: *„Az áldás kelyhe, amelyet megáldunk, nemde a Krisztus vérében való részesedés? És a kenyér, amelyet megtörünk, nemde a Krisztus testében való részesedés? Mert egy a kenyér, egy test vagyunk mi sokan, hiszen mindnyájan egy kenyérből részesülünk”* (1Kor 10,16-17). Az apostol először a Krisztussal való közösséget nyomatékosítja. Fontos tudatosítanunk, hogy a görög szövegben szereplő *koinonia* főnév jelentése: részesedés, amely közösséget eredményez. Az eucharisztikus ünneplés során a Krisztus testében és vérében való részesedés valóságos közösséget hoz létre Krisztussal. Ugyanez a meggyőződés jut kifejezésre a János-evangélium eucharisztikus beszédében is: *„Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az bennem marad, én meg benne”* (Jn 6,56). Szent Pál azonban a Krisztussal való közösség mellett a hívek egymással való közösségére is ráirányítja a figyelmet: mivel mindannyian egy és ugyanazon eucharisztikus testből részesülnek, ezért ők maguk is egy testté, azaz egy közösséggé formálódnak. Az egy kenyérben, vagyis az Eucharishtiában való részesedés nemcsak kifejezi az Egyház egységét, hanem Krisztus eucharisztikus teste formálja a keresztényeket „egy testté” az Egyházban. Így is fogalmazhatnánk: mivel a hívek mindannyian ugyanabból a forrásból merítenek, ezért ez a forrás lesz számukra az egység igazi biztosítója.

¹⁰ G. RAVASI, *I Salmi II*, 802.

¹¹ SZENT ÁGOSTON, *Zsoltármagyarázatok II*, Budapest 2015, 552. Vö. PL 36.